

KİŞİLİK GELİŞİMİ

PERSONALITY DEVELOPMENT

Hüseyin ÇİFTÇİOĞLU

Kahamanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş/Türkiye

Ömer Ali POLAT

Kahamanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş/Türkiye

Emrullah EREN

Kahamanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş/Türkiye

ÖZET

Bireyi diğer bireylerden ayırt eden, temel faktörlerden biri bireye özgü ve tutarlı olarak kabul edilen davranış özelliklerinin meydana getirdiği kişilik kavramıdır. Birçokpsikoloğa göre kişilik gelişimi farklı zaman dilimleri içinde ortaya çıkmakta ve bireyin belli bir zaman dilimi içindeki kişilik özellikleri, onun diğer gelişim özellikleriyle bağlantılı bir biçimde meydana gelmektedir. Kişilik gelişimini ile ilgili kuramlar içinde literatürde adı en sık karşılaşılan isimlerden biri Sigmund Freud ve onunpsikoanalitik temele dayanan kişilik kuramıdır. Freud'a göre yeni doğmuş bebekler farklı evrelerden geçerek kişiliklerini geliştirirler. Bu evreler; Oral, Anal, Fallik, Latans ve Genital dönem olmak üzere beş başlık altında ele alınabilir ve bu dönemlere psikoseksüel gelişim dönemleri adı verilir. Kişilik gelişimini Freud gibi dönemler halinde ele alan Erikson'a göre de kişilik gelişimi evreleri biyolojik temelde ve hiyerarşik bir yapı içinde ortaya çıkmaktadırlar. Rogers ve Maslow gibi insancıl yaklaşımın temsilcileri ise kişilik gelişimini benlik yapısı üzerinden açıklarlar.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Eğitim, Gelişim Dönemleri**ABSTRACT**

Individuals who distinguish them from others, is the concept of personality characteristics caused by the behavior of one individual is considered to be the main factors specific and consistent. Personality development are emerging in different time zones according to many psychologists and personality traits within a certain time period of the individual in a way that it occurs in connection with other development properties. Name of theory in the literature on personality development one of the most common names of Sigmund Freud and his psycho analytic theory is based on the basic personality. According to Freud new born babies develop their personality through different stages. The stages; Oral, anal, phallic, latency and can be dealt with five headings, name genital period and this period is given to the name of psychosexual development period.

Personality development stage by addressing personality development Erikson period as Freud are emerging in the form of the biological basis and a hierarchical structure. Representatives of humanitarian approaches, such as Rogers and Maslow explain to the people through building self-development.

Keywords: People, Education, Development Stages**1. GİRİŞ**

Çocuğun sağlıklı büyüme ve gelişmesi, doğumdan itibaren içinde bulunduğu aile bireylerinin olumlu, tutarlı ve sevgi dolu tutumuna bağlıdır. Aile, çocuk için önemli ve ilk sosyal deneyimlerini edindiği ortamdır (Özyürek vd., 2005:20).

Kişilik, bireyi başkalarından ayıran doğuştan getirdiği ve sonradan kazanılan özelliklerin bütünüdür. Kişilik, bireyin zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel özelliklerinin süreklilik gösteren yönlerini içerir. Kişiliğin gelişim sürecini açıklamak için çok sayıda kuram geliştirilmiştir. Her bir gelişim kuramı,

insan gelişiminin özellikle bir alanını odak noktası olarak kabul ederek bu gelişimi genel olarak diğer alanlarla da bütünleşecek biçimde ortaya koymuşlardır. Kişilik ile ilgili birçok kuramın birleştiği görüşlerden biri yaşam sürecinde çocukluğun, özellikle ilk 5-6. yılın, kişiliğe olan etkisinin büyük olduğudur. Doğuştan gelen genetik özellikler ve çevresel faktörlerin etkileşimi uzun bir büyüme-gelişme sürecinde kendine özgü bir kişilik ortaya çıkarmaktadır. Temel ihtiyaçlarını toplumla çatışma haline düşmeden karşılayabilen insanların psikolojik bakımdan sağlıklı kişiler olduğu söylenebilir(Özdemir vd.,2012:566).Birçok kuramcıya göre kişilik bireyle ilgili zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel nerdeyse hemen herşeyi kapsar(Taymur ve Türkçapar,2012:155).

2. FREUD'UN PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Kişilik gelişimini açıklayan kuramlar içinde adı en çok duyululardan biri, Sigmund Freud'un psikoanalitik temele dayanan kişilik kuramıdır. Freud'un kişilik gelişimi açıklaması, kişilik gelişiminde en çok bilinen kuramsal açıklamalardan biri olmasına karşın, aynı zamanda üzerinde en çok tartışılardan da birisidir. Freud kuramını geliştirirken, kliniğine gelen hastaları ile yaptığı çalışmalardan yola çıkarak, bu hastaların üzerinde uyguladığı hipnoz, rüyaların yorumlanması, serbest çağrışım gibi psikoanalitik temelli tekniklerden yararlanmıştı. Bu nedenle kuram, sağlıklı kişilikten çok hastalıklı kişiliğin nasıl oluştuğunu açıklamakta olduğu, kuram geliştirilirken objektif verilere dayanılmadığı, kişilik gelişiminde yaşamın ilk altı yılına özel bir önem verilerek, daha sonraki dönemlere ait yaşantıların fazla önemsenmediği gibi eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bütün eleştirilere karşın, Freud'un kişiliğin biçimlenmesinde çocukluk yıllarına verdiği önem, özellikle de çocuk yetiştirmedeki anne-baba tutumlarının önemine çektiği dikkat, Erik Erikson ile birlikte kendisinden sonra gelen birçok kuramcının kişilik gelişimi açıklamalarına ilham kaynağı olmuştur(Erden ve Akman,2005:86)

Sigmund Freud tarafından ortaya atılan psikoanalitik yaklaşıma göre kişilik, id (alt benlik), ego (benlik) ve süper ego (üst benlik) olmak üzere üç ana yapıdan oluşmaktadır. İd, kişiliğin biyolojik parçasıdır ve insanın doğuştan sahip olduğu tüm dürtülerinin kaynağıdır. Freud'a göre insan cinsellik ve saldırganlık olmak üzere doğuştan getirdiği iki temel eğilime sahiptir. Ego, kişiliğin düzenleyici, denge ve uyum sağlayıcı parçasıdır. Freud, egonun dış dünyanın etkisi altında alt benliğin bir parçası olarak geliştiğini ve alt benlik ile dış dünya arasında arabuluculuk yaptığını ileri sürmüştür. Kişiliğin ahlaki yönü olan süper ego ise, bireyin davranışlarının doğru olup olmadığına karar verip toplum tarafından onaylanan değer yargılarına göre davranmasını sağlar. Süper ego, çocukluk devresinde, çocuğa ailesi ve toplum tarafından aktarılan geleneksel değerlerin etkileşimi sonucu gelişir, ödül ve cezalarla pekiştirilir. Bu üç bölüm birbirleriyle bütünleşerek, dinamik bir bütün olan kişiliği oluşturmaktadır(Özdemir vd.2012:570).

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre; bireyler beş dönemde psikoseksüel gelişimini tamamlamaktadır (Gündüz Kalan,2011:78). Freud yaşamın ilk altı yılına denk gelen gelişim dönemlerinde geçirilen yaşantıların önemlerini vurgulayarak, o dönemlerde geçirilen yaşantıların izlerinin hiçbir zaman tümüyle yok olmadığını ve yetişkinlik yıllarında da davranışları etkilemeye devam ettiğini öne sürmektedir. Ergenlik yılları ve daha sonrasına uzanan son gelişim dönemi olan genital dönemde ise, kişilik bir çocuk kişiliğinden yetişkin kişiliğine dönüşür. Genital dönemde özellikle fallik dönemde kişiliğe eklenen öğelerin niteliği, ergenlik dönemindeki gelişimin niteliğini belirler(Erden ve Akman,2005:87).

Psikoseksüel gelişim dönemlerinin özellikleri incelendiğinde de görülebileceği gibi, ilk üç dönem sırasındaki anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının önemi psikoanalitik görüşlü psikologlar tarafından vurgulanmaktadır. Bu dönemler içinde çocuğa gösterilen ilgi ve bakım, çocuğa verilen sevginin niteliği ve miktarı, yetişkinlik yıllarındaki kişiliğin belirleyicilerindedir. Günümüzde de sıcak, sevecen bir ortamda geçirilen çocukluğun, psikolojik açıdan sağlıklı bir kişiliğin gelişmesinde inkâr edilemeyecek bir rol oynadığı kabul edilmektedir(Erden ve Akman,2005:87).

3. ERİKSON'UN PSİKO-SOSYAL GELİŞİM KURAMI

Kişilik gelişiminde çocukluk yıllarının önemine değinen bir başka psikolog da Erik Erikson'dur. Erikson da Freud'un öğrencilerindedir ve kişilik kuramında Freud'un kuramı ile birçok benzer öğe bulunmaktadır. Ancak Erikson Freud'dan farklı olarak, kişilik gelişiminde ağırlığı sadece çocukluk yıllarına vermez; kişilik gelişimini yaşam boyu süren bir süreç olarak kabul eder. Sağlıklı kişilik gelişimi üzerinde daha fazla duran Erikson, sosyal çevrenin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini de daha fazla vurgulamaktadır(Erden ve Akman,2005:87-88).

Onun çalışmaları, hayat tecrübesi açısından insanların nasıl öğrendiklerini ve iletişimde bulduklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Erikson, görüşlerini çocuğun yaratılıştan getirdiği bazı güçleri ile yetişkin olgunluğu arasında doğrudan bir bağlantı olduğu temeli üzerine inşa etmemekle birlikte, çocukluk ve ergenlik dönemindeki gelişim evrelerinin yetişkin davranışında bazı etkilerinin ve imkânlarının olabileceğini ortaya koymaktadır(Gürses ve Kılavuz,2011:154).

Erik H. Erikson da Freud gibi kişilik gelişimini belirli dönemler içinde ele alır. Ancak bireyin cinsel gelişimi yerine onun sosyal gelişimini temel alır. Bu nedenle onun kuramı, psikososyal kuram adını almıştır. Freud'un kişilik gelişimi tanımları, üst-benliğin ortaya çıktığı dönem olan altı yaş civarında son bulmaktadır. Freud'un kuramına göre yetişkin kişiliğinin temel özellikleri bu dönemlerde son şeklini alır. Oysa Erikson, kişilik gelişiminin kişinin yaşamı boyunca devam ettiğini belirtir(Özdemir vd.,2012:571).

Erikson, Piaget ve Vygotsky'nin çocuk gelişimiyle ilgili teorileri, çocukların çevre uyarılarını nasıl içselleştirdikleri ve hangi süreçlerden geçtiklerini açıklamaktadır. Bu teoriler aynı zamanda çocuğun kariyer gelişimi evrelerine ışık tutması bakımından da önemlidir. Buna göre Erikson, yaşamdaki psiko-sosyal gelişime işaret etmekte ve her bir bireyin büyüme ve gelişiminin çeşitli sosyo-duygusal gelişim aşamalarından oluştuğunu varsaymaktadır. İlkokul aşamasına gelen çocuk, detayları keşfetme ve yeni şeyler öğrenme konusunda isteklidirler. Erikson'a göre çocuklar, yaptıkları keşiflerle, yaşadıkları deneyimler (başarı veya başarısızlık gibi) doğrultusunda, kendi yetenekleri hakkında karar vermektedirler. Gelişen çocuk, okul yaşamı içinde zamanla kendine güvenmeme ve aşağılık duygusu gibi sinyalleri vermeye ve kendi yetenekleri konusunda şüphe duymaya başlayabilir. Eğer bu dönemlerinde kendilerini tanımaya yönelik keşiflerinde desteklenmezlerse, meslekleri ve gerçek yaşamı algılama konusunda sorunlar yaşamaya başlayacaklardır. Dolayısıyla Erikson'a göre çocukların kendileri, gerçek yaşam, iş rolleri ve kariyerlerle ilişki kurmalarında gelişimsel süreçlerinin büyük etkisi olmaktadır (Yaylacı,2007:127).

Erikson, insanın psikososyal evreler içerisinde gelişimini devam ettirdiğini ileri sürmektedir. Bu evreler bireyin bilişsel, ahlakî ve dinî gelişiminde ve olgunlaşmasında oldukça etkilidir. Yetişkinler, çocukların içinde buldukları bu evreleri göz önünde bulundurarak onlarla ilişki kurarlar ise daha sağlıklı sonuçlar elde edebileceklerdir. Erikson'un insanın sekiz çağı teorisi din eğitimi verirken bireylerin ihtiyaçlarına ve içinde buldukları evrelere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulaması bakımından oldukça önemlidir (Gürses ve Yılmaz,2011:153).

Erikson'un kuramına göre sosyal çevre içinde yer alan kimseler yani anne-baba, öğretmenler ve arkadaşlar, çocuğun psiko-sosyal gelişimi için önemli ve gerekli bir rol oynarlar. Kişilik gelişiminde sosyal çevreye verdiği önemin yanı sıra, biyolojik temelli doğuştan getirilen bazı özelliklerin de üzerinde duran Erikson, epigenetik bir temel ile kişilik gelişimini açıklamaktadır.Epigenetik açıklamaya göre, kişiliği oluşturan benlik gelişimi ana karnındaki bebeğin gelişimine benzemektedir. Doğum öncesi dönemde bebeğin organlarının belirli zaman dilimleri içinde oluşup şekillenmesi gibi, benlik gelişimi de belirli zaman dilimleri içinde aşamalı bir oluşum (epigenesis) içinde biçimlenir (Erden ve Akman,2005:88).

Psiko-sosyal gelişim kuramında Erikson, yaşam içerisinde her bireyin bir dizi kritik dönemle karşılaştığını ifade etmektedir. Erikson'a göre bu kritik dönemler uygun bir şekilde çözüldüğünde, bireyin psiko-sosyal gelişimi olumlu yönde etkilenir. Her kritik dönem, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren, daha önceki kritik dönemlerin üzerine kurulmaktadır. Erikson,

bireylerin sekiz dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamlandığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinde önemli olan nokta, her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, “temel güvene karşı güvensizlik” döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir (Günindi,2011:135).

Erikson epigenetik kavramı ile kişilik gelişimi dönemlerinin temellerinin biyolojik olarak atılmış hiyerarşik bir sıra ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dönemlerin her birinin özellikleri üzerinde durulurken, değerlendirmenin önceki dönemler de göz önüne alınarak yapılması gerekmektedir. Birbirini izleyen gelişim dönemlerinde ilerledikçe, birey doğuştan saptanmış ve giderek daha geniş bir çevre ile etkileşimini sağlayan bir potansiyel ile benliğini geliştirir. Yaşamı boyunca birey, gelişim dönemlerinin her birinde farklı bir çatışma ya da karmaşa durumu ile yüz yüze gelir. Bu karmaşalar kişinin yaşamındaki dönemeç noktaları olarak kabul edilmektedir.

Bu dönemeçlerde yaşanan karmaşalar benliğe yeni bir özellik kazandırarak, benliğin güçlenmesini ve böylece bir sonraki gelişim döneminin rahatlıkla atlatılmasını sağlarlar. Bir karmaşanın ortaya çıkması için gerekli zaman gelmeden önce, karmaşayı atlatmayı sağlayan yapıtaşları doğumdan itibaren bireyde yer almaktadır, ancak fonksiyonel olabilmeleri için, bireyin gelişme ve olgunlaşma düzeyi ile çevresel koşulların uygun olması gerekmektedir (Erden ve Akman,2005:88).

Erikson, bireylerin 8 dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamlandığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinin özelliği her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, ilk dönem olan “temel güvene karşı güvensizlik” döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir. Erikson’un Psikososyal gelişim dönemleri; 1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay), 2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5-3 yaş), 3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş), 4. Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş), 5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş) 6. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21-30 yaş) 7. Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (Durgunluk) (30-65 yaş) 8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası) olarak sıralanabilir (Arslan ve Arı,2008:53-54).

4. PSİKO-SOSYAL GELİŞİMİN EVRELERİ

4.1. Bebeklik Evresi (0-1 yaş)

Yaşamın ilk yılında bağımlı olduğu kişilerin bebeğin temel gereksinimlerini düzenli bir biçimde karşılayıp karşılayamayacağı, bebekte “güven” duygusunu ortaya çıkmasında etkili olur. Eğer dönem sağlıklı geçirilirse “temel güven” duygusu edinilir. “Temel güven duygusunun” edinilmesi, annenin bebeğe ihtiyaç duyduğu huzuru vermesi, bireyin inancında tutarlılık sergilemesinde önemli rol oynamaktadır. Dönemin sağlıklı olarak atlatılması, kişide “umut” ve “uyum” duygusunu geliştirir. Erikson “dinî duyguların” edinilmesinin de bu dönemle ilgili olduğunu düşünmüştür (Gürses ve Kılavuz,2011:155).

Anne bebeğini yeterince besler, sevgi ve ilgi gösterir, bir sıkıntısı olduğunda bebeğinin yanında olur, ona şefkat gösterir ve onu korursa, bebeğin tüm metabolizmasının uyumlu çalışmasını sağlayacaktır. Bebek de buna karşılık kendini güvenli ve rahat hissederek annesine bağlanacak, annesi yanında iken hoşnutluğunu gülücükleri ile ifade edecektir. Sonuç olarak anne ile bebek arasında oluşan olumlu ilişki, bebekteki temel güven duygusunun çekirdeğini oluşturur. Ancak, anne-bebek arasındaki ilişki sağlıklı ise, yani bebek ihtiyacı olduğunda annesini yanında bulamaz ya da zihinsel, fiziksel yetersizliği nedeni ile annesi tarafından sağlanan uyarıcıları alamazsa, kendisini güven ve rahatlık içinde hissedemez. Böyle bir durumda da, Erikson'a göre güvensizlik duygularının ilk tohumları atılacaktır (Erden ve Akman,2005:89-90).

4.2. Okulöncesi Dönem (2-6 yaş)

Duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü, ilişkilerin dengeli sürdüğü aile ortamında, yeterli güven, sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Bu

tür aile ortamlarında, aile üyelerinin kendilerine düşen sorumlulukların bilincinde olarak, çocuğa bağımsızlık yolunda yeterli fırsatları sunması, onun sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasının yanı sıra yaşamını devam ettirmede önemi olan bazı temel alışkanlıkları kazanmasını da sağlayacaktır. Çok erken dönemden itibaren temelleri atılmaya başlanan; yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet vb. öz bakım la ilgili alışkanlıkları kazandırmada özellikle annelere büyük görevler düşmektedir (Demiriz ve Dinçer,2000:58).

Bu ikinci gelişim döneminde, çocuğun yürümeye ve konuşmaya başlaması ile annesine olan bağımlılığında azalma başlamıştır. Fiziksel olgunlaşmaya bağlı olarak, kas kontrolünün ortaya çıkması yürüme, koşma, istediği nesnelere eline alma, istediklerini bırakma ve tuvalet kontrolünün ortaya çıkmasını da beraberinde getirir. Böylece çocuk özerk bir biçimde davranmaya ve bu bağımsız eylemlerinden zevk almaya başlar. Çocuğa kendi eylemlerini kontrol etme olanağını vermek, özerklik duygusunun gelişmeye başlamasını sağlayacaktır. Aşırı koruyucu ya da baskıcı bir çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğunkiler yerine kendi istekleri ve kurallarını geçerli kılan, davranışlarının kontrolünü çocuğa bırakmayan anne babalar, çocuğun özerk olma çabalarını engelleyeceklerdir. Anne-babanın aşırı kontrolü, çocuğun kendi kapasitesine yönelik kuşkulara düşmesine ve utanç duymasına yol açacaktır. Çocuğun davranışlarını çok sık bir biçimde denetleyen, hoşgörüsüz, “mükemmel” davranışı elde etmek için sık sık cezaya başvuran anne-baba tutumu, çocukta “tek başına hiçbir şey beceremem” duygusunu oluşturarak; kuşku ve utanç duygularını ortaya çıkaracaktır. Öte yandan “çok ufak, zarar görür” kaygısıyla, çocuğun özgürce davranmasına olanak tanımayan aşırı koruyucu ana-baba tutumu da özerklik duygusunun gelişmesini engelleyecektir(Erden ve Akman,2005:90).

Bu aşamada çocuk, artık kendi davranışlarının kendine ait olduğunun farkına varmaya başlar. Yaptığı her eylem ve başlattığı her girişimde anne baba müdahalesi ile karşılaşan bir çocuğun kendi yeteneği hakkında kuşkuya kapılması durumunda, utanç duyguları geliştirmesi kaçınılmaz olacaktır. Çocuğun çevresini keşfetmesine izin verilir ve desteklenirse kazanacağı duygu, “özerklik”tir(Gürses ve Kılavuz,2011:156).

4.3. 4-6 Yaş Dönemi

Erikson'a göre çocuğun motor ve dil gelişimi, onun fiziksel ve sosyal çevresini daha fazla araştırmasına katkı sağlar. Çocukta girişkenliğin artmasıyla, problem olan davranışları da artar (Gürses ve Kılavuz,2011:156).

“Okul öncesi döneme denk düşen bu dönemde, çocuğun bağımsız hareket edebilme olanağı daha da genişlemiştir. Çocuğun giderek kendini daha geniş bir sosyal ilişkiler ağı içinde bulması bu dönemde başa çıkması gereken güçlüklerinde artmış olması anlamına gelmektedir. Çocuk tipik olarak bu dönem içinde kendi yeteneklerinin üstündeki sorunlarla başa çıkabilmek için giderek daha bağımsız davranabilmekte, kimi durumlarda başkalarının haklarına bile tecavüz edebilmektedir. Öncelikle ailenin daha sonra öğretmenin, çocuğun başkalarının sınırlarını zorlamadan girişimlerde bulunabilmesini öğrenebilmesine yardımcı olmaları, ona başkalarıyla çatışma yaşamadan girişimcilik özelliklerini daha da geliştirebilme fırsatı sağlayacaktır.” (Öztosun vd., 2007: 649).

Bu dönemde artık yürüme ve konuşmaya ilişkin bir sorunu kalmayan çocuk özerk yani bağımsız bir biçimde hareket edip, isteklerini dile getirebilmektedir. Dil gelişimine ve rahatlıkla hareket edip, çevresini araştırabilmesine bağlı olarak, çocuğun etrafında olup bitenlere yönelik merakı da artar. Çevresindeki olayla' anlayabilmek için sürekli sorular sorar, girişimlerde bulunur. Cinsiyet farklılıkları da bu yaşta keşfedilerek, bu konuda da sorular sorulur. Çocuğu sorduğu sorular yüzünden azarlamak, araştırma girişimlerine engel olmak, çocukta suçluluk duygularının gelişmesine neden olacaktır. Çocuğun araştırma girişimlerini destekleyerek, sorduğu sorulara anlayabileceği biçimde uygun cevaplar veren, sevecen ve ilgili yetişkin modeller olan anne-babalar, çocuğun bu dönemi başarıyla atlatarak bir sonraki döneme ilerlemelerine yardımcı olurlar (Erden ve Akman,2005:90-91).

4.4. 7-11 Yaş Dönemi

Bu dönemde çocuk, yaşantılarından bazı sonuçlar çıkarabilecek biçimde düşünmeye başlar. Bu evrenin en önemli kazanımı “çalışkanlık” duygusunun edinilmesidir. Dönemin belirgin özelliklerinden birisi, kendisini başkalarıyla kıyaslamaktan kaynaklanan yetersizlik ve aşağılık duygusudur(Gürses ve Kılavuz,2011:156).

Bu dönemde ilköğretime başlayan çocuk için artık oyun oynamak eski çekiciliğini kaybetmiş, yerini bir şeyler üretmek, yaptığı işlerle başarılı olmak isteği almıştır. Yaptığı işler için beğeni toplamak, arkadaşları ve yetişkinler tarafından takdir edilmek, bu dönemdeki çocukların gereksinimleri arasındadır. İlköğretim çağındaki çocuklar fiziksel ve zihinsel kapasiteleri açısından da artık yeni şeyler öğrenmeye ve üretmeye hazırdırlar. Yetişkinler dünyasına olan merak iyice artmıştır. Çocuk, yetişkinlerin kullandığı araçların nasıl kullanıldığını, yaptıkları işlemin nasıl yerine getirildiğini öğrenmek ister. Yaptığı işlerde başarılı oldukça da kendine olan güveni artar; çocuğun kendine olan güveni arttıkça da, çalışma ve başarılı olmaya doğru güdülenme düzeyi artış gösterir. Anlaşılabileceği gibi bu dönemde çocuklarda çalışma isteği yaratmak ve onlara başarı duygusunu tattırmak büyük önem taşımaktadır. Erikson, çocukların “ben başarılıyım” duygusunu yaşamalarında ana-baba tutumlarının yanı sıra, okul ortamına da sorumluluk yüklemektedir. Çocukların yaptıkları işleri takdir eden, başarılı olabileceği alanlarda çocuğun kendini sınamasına olanak veren anne - baba ve öğretmenler, bu gelişim döneminde yer alan başarılı olmaya karşı aşağılık duygularına kapılma karmaşasının üstesinden gelinmesinde, çocuğa yardımcı olurlar. “Ben başarılıyım” inancı ile kişilik gelişimi olumlu olarak etkilenmiş çocuk, bir sonraki gelişim dönemine güvenle girer. Aksi halde kendisini yeterince başarılı olarak algılamayan, yaptığı işler ve çalışmalar çoğunlukla akranları ve yetişkinler tarafından onaylanmayan çocuklarda aşağılık duygusunun çekirdekleri kişilik yapısına eklenmiş olmaktadır (Erden ve Akman,2005:90-92).

Çocuğun başarılı olma isteğinin karşılanmasında, onların yapamayacakları becerilerden ziyade, yapabilecekleri beceriler üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Çocuktan yeteneğinin üzerinde bir başarı göstermesini bekleyerek sonuçta başarısız olarak değerlendirmek yerine, kendi gücüne uygun düşen sorumluluklar yükleyerek başarılı kılmak en doğru davranış olacaktır (Gürses ve Kılavuz,2011:157).

4.5. İlköğretim ve Psiko-Sosyal Gelişim

Okul çağına giren çocuklar günlerinin büyük bir kısmını okulda öğretmenleri ve arkadaşlarıyla geçirmeye başlarlar. Okul yaşamında, derslerinde başarılı olma, çocuğun kendine güvenmesi açısından önemli olmaktadır.Okulda başarılı olmanın sadece Türkçe, matematik gibi temel derslerdeki başarıya bağlı olmadığını unutmamak gerekir, öğrencilerin bazıları matematikte, bazıları beden eğitiminde daha iyidir. Bazı çocuklar da sosyal ilişkilerde çok başarılıdırlar. Kısaca, eğer araştırılacak olursa, her çocuğun başarılı olabileceği bir alan mutlaka bulunabilir. Ancak, öğretmenlerin, öğrencilerinin başarılı olabilecekleri alanları keşfedebilmeleri için, iyi birer gözlemci olmaları, gelişim dönemlerine uygun olarak hazırlanmış farklı ortamlarda, öğrencilerini izlemeleri gerekir.Öte yandan öğrencinin başarılı olması kadar başarılarının farkında olması da önem taşımaktadır. Ayırım yapmadan her öğrenciyi desteklemek, özellikle güvensiz öğrencilerin küçük ilerlemelerinin bile farkına varıp bunu öğrenciye iletmek, psiko-sosyal gelişimi olumlu yönde etkileyecektir(Erden ve Akman,2005:92-93).

4.6. Ergenlik Dönemi (12 - 17 yaş)

Ergenlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi olarak tanımlanmaktadır . Bu dönemde birey, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşma içine girmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan en önemli unsur, kişinin birey olarak kim olduğunu keşfetmeye başlamasıdır. Ergen kendine yönelerek kim olduğunu ve kim olacağını, aynı zamanda başkalarına göre kim olduğunu sorgulamaya başlamaktadır. Ergenlik evresinde kimlik edinmeye karşı kimlik karmaşasına düşme bu dönemin psikososyal çatışmasını oluşturmaktadır(Eriş ve İkiz,180:2013).

Erikson'agöre ergenlikte kazanılması gereken temel özellik kimlik gelişimidir. Kimlik, farklı alanlarda farklı şekillerde tanımlanan kavramlardan biridir. Kimlik kavramının tanımında ortak bir noktada buluşulamamasının nedeni kavramın fiziksel, bilişsel ve toplumsal öğeleri içeriyor olmasıdır. Eriksonkimlik kavramını açıklarken bazen bir duyguya, bazen de psikolojik bir yapıya işaret etmekte ve kimlik oluşum sürecini bilinç ve bilinç-dışı mekanizmaların bileşimi olarak açıklamaktadır(Atak,2011:164).

Ergenlik dönemi çok hızlı bir gelişme sürecidir. Bu süreci her toplumsal yapı ve kültür kendi yapısı ve kültürüne göre tanımlar. Ancak ergenliğin tanımını, süresini ve şiddetini belirleyen bazı ortak noktalar dabilunmaktadır. “Bunlar ergenin sevgi arayışı ve beklentisi, kimlik arayışı, idealizmin yarattığı çatışmalar, meslek seçimi, yetişkin değerlerini kabul etmede yaşanan problemler, otorite ile olan ilişkide yaşanan zorluklar vb. şeklinde” belirtilebilir(Ulusoy vd.2010:2).

Ergenlik dönemi çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir, ilköğretimin ikinci dönemi-ortaöğretim yılları arasına denk gelen ergenlik dönemi sırasında, organizmada gerçekleşen fizyolojik ve biyolojik değişiklikler, bu çağa bir çocuk olarak giren bireyi, dönemin sonunda genç bir yetişkin biçimine dönüştürür. Kuşkusuz küçük çocuğu, genç bir yetişkin yapan değişiklikler sadece fizyolojik ya da biyolojik etkenlere bağlı değildir. Bilişsel yapıdaki gelişme, zihinsel yetilerin olgunlaşması, dış dünyayı algılama ve kavramada değişikliklere yol açar. Öte yandan çocuğun çevresindeki kişilerin çocuktan beklentilerinde gözlenmeye başlayan değişiklikler, üstlenilen sosyal rollerde de değişikliklere neden olmaya başlar.

Özet olarak bu dönemde hem çocuğun kendisini ve dünyayı algılayışı, hem de diğer insanların çocuğu algılayışı eskisi gibi değildir. Eskiden hep “çocuk” olarak algılanırken, şimdi kimi zaman “çocuk”, kimi zaman da “yetişkin” olarak nitelendirilmektedir. Tüm bu etkenler çocuğu, bir kimlik aramaya doğru iter ve sonuçta çocuk ergenlik döneminden ya “kimliğini kazanmış” olarak, ya da “kimlik karmaşası” ile çıkar. Erikson'un özdeşim kurma ve kimlik karmaşası üzerine görüşleri, ergen davranışını anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Özellikle lise öğrencilerinin bir bölümü karar vermenin bunaltısı, cinsel rollere yönelik karmaşa, hatta psiko-sosyal bir erteleme süreci yüzünden derslere ilgilerini kaybedebilirler, öğrenciye yakın anlayışlı bir öğretmen tutumu ve okul-aile işbirliği ile gence verilen psikolojik destek ve rehberlik, bu dönemde olumsuz bir kimliğe yönelmeyi önleyecektir(Erden ve Akman,2005:96-97).

4.7. Yetişkinlik Dönemleri

4.7.1. İlk Yetişkinlik Dönemi

Ön yetişkinlik çağı, bireyin doğumundan yaklaşık olarak 22 yaşına kadar sürmektedir. Bu çağda birey, bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinden geçerek bağımlılıktan bağımsızlığa doğru bir yol alır. Bu çağda birey en hızlı biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimi ve değişimi geçirir. Bu çağ, yetişkinliğe hazırlıktır. Birey bu çağda, annesinden, ailesinden ve akran gruplarından ayrı bir birey olduğunu fark ederek benlik yatırımını, kendilik değerini oluşturur. Böylece, birey bireyselleşme için ilk adımı atmış olur. İlk yetişkinlik çağı, ilk yetişkinliğe geçiş dönemiyle başlayan ve orta yaş geçişi ile son bulan yaklaşık 17-45 yaş arasında yer almaktadır. Bu çağ çok büyük bolluğun ve fazla enerjinin, fırsatların ve ödüllerin olduğu zaman dilimidir. Bu çağ biyolojik açıdan 30 yaşa kadar yaşam döngüsünün zirve yıllarıdır. Yine bu çağ, psikolojik açıdan cinsellik, aşk, aile yaşamı, meslekte ilerleme, yaratıcılık ve yaşam amaçlarını gerçekleştirme konusunda yaşam doyumunun yüksek olduğu yıllardır. Sosyal açıdan ise bu çağ, toplumsal rollerin yerine getirilmesi, bir aile kurulması, toplumda daha saygınlık kazanılması konusunda zengin ilişkilerin gerçekleştiği yıllardır. Öte yandan, bu çağ en büyük çelişkilerin, streslerin, risklerin, bedellerin ve hayal kırıklıklarının olduğu mevsimdir. Birey, bireysel tutkuların, isteklerin, beklentilerin gerçekleşmediği gördüğünde yaşamdan darbe yemiş gibi olur (Aktu,2016:164).

Eğer birey ergenlik döneminden kimliğini bularak çıkmışsa, ilk yetişkinlik dönemini başarıyla geçirebilmesi için gerekli yapı taşlarına sahip demektir. Bu dönemde, başkaları ile yakın ilişkiler kurabilme yeteneğinin kazanılmış olması gerekir. Genç bu yeteneği kazanmış ise, karşı cinsle ilişkiler

kurup bir aile sahibi olmaya doğru yönelir. Birey eğer bu dönemde, diğer insanlarla yakın ilişkiler kurmayı başaramaz ise insanlardan uzak kalmayı, görev ve zorunluluk gerektirecek işlerden kaçınmayı yeğler. Bu durum yalnızlık duygusunun benliğe hâkim olmasına yol açar (Erden ve Akman,2005:98-99).

4.7.2. Yetişkinlik Dönemi

Orta yetişkinlik çağı, orta yaş ile ileri yaş geçiş dönemleri arasında kalan yaklaşık 40-65 yaş diliminde yer almaktadır. Bu çağda biyolojik açıdan duraksama veya gerileme görülürken, psikolojik açıdan doyum verici ve yeterli ve sosyal açıdan değerli bir yaşamı sürdürme görülebilmektedir. Bu çağda yeni nesilleri yetiştirme ve sonraki kuşaklara deneyimlerini paylaşma görevi yerine getirilerek sosyal açıdan verimli geçirilir. Bu bakımdan orta yetişkinlik döneminde birey, yaşam yapısında bir yapı kurma veya bir yapıyı değiştirme örüntüsünü sergileyebilmektedir (Aktu,2016:164).

Yaşamın orta yaşlarına denk gelen dönemdir. Erikson “üreticilik” kavramı ile özellikle yeni kuşakların gelişimi ile ilgilenme ve onlara rehberlik etmeyi kastetmektedir. Yetişkin bu işlevi yerine getiremeyecek olursa, içine kapanarak, durgunluğun hâkim olduğu bir yaşam sürer (Erden ve Akman,2005:99).

4.7.3. Yaşlılık Dönemi

Erikson (1982) yaşlı birey, için benlik bütünlüğünün öneminin bebeklik dönemindeki temel güven duygusunun önemiyle eşdeğer olduğunu vurgulamıştır. Erikson'a göre yaşam ırmağının bir önceki evreden etkilenerek gelen ve her bir evrenin bir sonraki evreye hazırlık niteliği taşıdığı 8 evresi vardır. Bir başka deyişle, insanın yaşam döngüsü sürekli gelişim ve değişimi içeren aşamalı bir süreçtir. Bu süreçte bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi biyopsikososyal açıdan gelişme dönemleri olarak ele alınırken, yaşlılık dönemi gerileme olarak görülmektedir. Yaşlılık dönemindeki bu gerilemeler bilimsel ve teknolojik gelişmelerden yararlanılarak yavaşlatılsa ya da geciktirilse bile, hastalıkların ya da fizyolojik değişimlerin yarattığı fizyolojik gerilemelerin varlığı yadsınamaz. Ancak

fizyolojik gerilemeye karşın yaşlılık bir gerileme dönemi değil, psikososyal gelişimin devam ettiği bir dönemdir (Öz, 2002:18).

Kimliğine en uygun yaşam biçimini bulabilen bireyler bütünlük duygusuna sahip olurlar. Böylece yaşlandıklarında, geçmişlerini tümüyle gözden geçirerek, geride bıraktıkları yaşantıdan, o güne gelene kadar ürettiklerinden hoşnut olurlar. Aksi durumda ise, yani birey geçmişini değerlendirdiğinde, zamanının boşa geçtiğine inanacak olursa, değişiklik yapmak için artık çok geç olduğunu düşünerek, umutsuzluk duygularına kapılır.

Erikson'unpsiko-sosyal gelişim üzerine görüşleri kuramsal yanının ağır bastığı, araştırma bulguları ile yeterince desteklenmediği, bir sonraki döneme geçişin nasıl gerçekleştiği konusuna yeterince açıklık getirmediği gibi eleştirilere uğramaktadır. Ancak yapılan tüm eleştirilere karşın, çocukların eğitiminde ana- baba ve öğretmenlere yol gösterici olduğu da, birçok psikolog tarafından kabul edilmektedir (Erden ve Akman,2005:99).

5. CARL ROGERS'IN BENLİK KURAMI

Rogers'ınFenomenolojik Benlik Kuramı, Hümanistik kuramlardan biri olup insana ve onun yeteneklerine değer veren bir kuramdır. Rogers'ın kuramında “benlik” kavramı çok önemli bir yer tutar. Benlik kavramı, kişinin kendi hakkında sahip olduğu imajdır. Kişinin ne olduğu konusundaki görüşlerinin yanı sıra, ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içermektedir. Yani:

Benlik Şeması (kişinin kendini algılayış biçimi)

Ben kimim?

Benim için değerli olanlar nelerdir?

Ben neleri yapabilirim?

Ne istiyorum?

Benlik Şeması, kişinin beceri, istek ve kişisel durumunu bilişsel ve duygusal olarak değerlendirmesini içeren kalıcı hedef, arzu, güdü ve korkularının temsilidir. Sağlıklı bir benlik tasarımı bireylerin şu koşullar içinde yetişmesine bağlıdır: koşulsuz olumlu kabul, saydamlık, empati. Kişinin benliği çevresi ile olan etkileşimi sonucunda şekillenir. Benlik kavramının gelişimi kişinin çevresiyle olan yaşantılarını algılayışına bağlıdır (Bayrakçı,2007:201).

Carl Rogers, insan doğasını temelde olumlu ve yapıcı olarak kabul eden, insanın tek başına değerliliğini ve gücünü esas alan insancı (hümanistik) yaklaşımın başlatıcısı ve temsilcilerindendir. Rogers ve Maslow gibi insancı yaklaşımı benimsemiş psikologlar kişilik gelişimini açıklarken, benlik yapısı üzerinde durmaktadırlar(Erden ve Akman,2005:102).

Rogers'a göre, toplum görüngüsel alanın bir bölümü giderek "benlik" olarak farklılaşır ve böylece de benlik görüngüsel alanda algılanan bir nesne olur. Bu nesneye ait olup da kişinin kendisi tarafından fark edilen benlik algılarının örgütlenmiş biçimine "benlik kavramı" denir. Benlik kavramı çevre ile özellikle diğer bireylerle etkileşimlerinin sonucu bir biçim kazanır, gelişir. Benlik kavramı, bireyin kendisini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerlerini içerir (Özen ve Gülaçtı,2010:23).

5.1.Benlik Yapısını Etkileyen Faktörler

İnsancı görüşe sahip psikologlara göre özben ve benlik tasarımı bir arada benlik yapısını oluşturmaktadırlar. Biyolojik kökenli gerçek içsel yaşantılar kaynaklarını özbenenden almaktadırlar. İnsanların tümü, özbenleri açısından bazı yönleri ile birbirlerine benzerlerken, bazı yönleri ile de birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Yeme, içme, cinsel gereksinimler gibi fizyolojik özellikler; sevilme, güven duyma, başarılı olma gibi psikolojik özellikler açısından tüm insanlar birbirlerine benzerlerken, müzik, resim, sözel yetenekleri gibi kişisel güçler açısından da birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Özben, yapı olarak "kötü" değil "iyi"ye yöneliktir. Kötü olarak nitelendirilen tutum, düşünce ve davranışlar temel gereksinimlerin doyurulmaması ve engellenmesi sonucu oluşurlar. Bu nedenle özben olumlu özellikler taşıyan bir yapıya sahip olduğundan, onu baskı altına almaktan çok, cesaretlendirmek ve gerçekleşmesine uygun bir ortam sağlamak gerekmektedir(Erden ve Akman,2005:102).

Benlik tasarımı ile kastedilen ise, çok genel olarak kişinin kendisini algılayış biçimidir. Kişinin kendi görüşüne göre özelliklerinin, yeteneklerinin, duygu, düşünce, inanç ve tutumlarının dinamik bir görüntüsü olarak tanımlanabilecek benlik tasarımı, doğuştan başlayan bir süreç içinde yavaş yavaş biçimlenmektedir. Benlik tasarımının dinamik bir yapıya sahip olması, geçirilen yaşantılara bağlı olarak kişinin benlik tasarımında değişimler olabileceğini ifade etmektedir(Erden ve Akman,2005:102-103).

Carl Rogers teorik ve ampirik çalışmalarıyla hümanistik psikolojinin uygulama boyutunda en çok sözünü ettiren kişidir. Danışma psikolojisi kapsamında Rogers'ın en belirgin yaklaşımlarından ve üzerinde özellikle durduğu konulardan biri şüphesiz ki empatidir. Empati Rogers'ın fenomenolojik yaklaşımının temel ögesidir. Bu çerçevede aşağıda verilen hümanistik Fenomonolojik deneyimsel yaklaşımına ilişkin postulatları irdelemek gerekir (Özbay ve Şahin,2000:104).

Psikolojik danışmanın, danışma süreci sırasında sağladığı ortama benzer bir ortam öğretmen tarafından da sağlanabilir. Rogers belirli koşulların sağlandığı bir sınıf ortamının, öğrencinin bir bütün olarak gelişmesini kolaylaştıracağını ifade etmektedir. Öğrenciler ancak kendilerini rahat hissettikleri bir sınıf ortamında öğrenmeye açık olurlar. Yaratıcı ve araştırmacı yönleri harekete geçer. Sınıf ortamının öğrenmeye açık bir hale getirilmesinde anahtar kişi öğretmendir. Öğretmenin kabul edici, empatik ve yargılayıcı olmayan tutumu önem taşımaktadır. Öğretmen her öğrenciye değerli ve yetenekli olduğunu hissettirmeli; kendi sorumluluğunu üstlenmesi için, öğrenciyi teşvik etmelidir. Bütün bunların yerine getirilebilmesi için, kuşkusuz öğretmenin alanına hâkim bir biçimde öğrencilerine bilgi aktarması ve onları sadece yüzeysel bir biçimde tanıması yeterli olmamaktadır. Öğrencilerin tutumları, değerleri, duyguları, dünyayı algılayış biçimleri ile tanınabilmesi için çaba göstermelidir. Öğrenciyi tanıdıka ve onu anladıka anlaşıldığı ve koşulsuz olarak kabul edildiği

öğrenciye hissettirildikçe, öğrencinin de iç gözü kazanarak kendini keşfetmesi kolaylaşacaktır (Erden ve Akman, 2005:103).

Rogers tam fonksiyonel olan kişiyi: (a) deneyime oldukça açık, (b) varoluşa dayalı yaşayan, ve (c) kendi organizmasına dayalı yaşayan kişi olarak tanımlar (5,6). Psikolojik olarak özgür olan kişi, tam fonksiyonellik gösteren kişi olmaya doğru eğilim gösterir. Böyle bir kişi: · Duygularının ve tepkilerinin farkında olur. ·Organizmik bütünlüğünü ve anlamlılığını yakalar. Farkındalığı organizmik bütünlüğü yakalamak için bir araç olarak kullanır (Özbay ve Şahin,2000:106).

6. MASLOW VE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME

Maslow'un kuramının en üst düzeyi kendini gerçekleştirmedir. Kendini gerçekleştiren insan diğer ihtiyaçlarını doymuştur ve artık yapabileceğinin en iyisi yapma yollarını aramaktadır. 3000 kolej öğrencisiyle yaptığı çalışmada Maslow, sadece bir kişiyi bu özelliğe sahip olarak tanımlamıştır. Maslow'a göre kendini gerçekleştirmiş kişi 4 grupta toplanabilecek özellikler gösterir: Farkındalık, dürüstlük, özgürlük ve güven (Bilgin,2001:46).

İnsancı görüşün önemli temsilcilerinden biri de Maslow'dur. "Kendini Gerçekleştirme" kavramını ilk kez kullanan Maslow her insanın değerli, kendine özgü duyarlı ve iyiye yönelik bir özbenine sahip olduğu görüşünde Rogers ile birleşmektedir. Maslow'un inancına göre, olanak sağlandığında, her insan eninde sonunda kendini gerçekleştirerek, gizil güçlerinin farkına varacaktır. Maslow'un çalışmaları sağlıklı kişiliğin nasıl oluştuğu üzerinde odaklaşmıştır (Erden ve Akman,2005:104).

Kendini gerçekleştirme ise Maslow'a göre, bir bireyin ne olabiliyorsa, onu olmasıdır. Bu, bireyin kendini tam olarak ifade etme isteğini ve sahip olduğu potansiyeli gerçekten göstermeye başlaması eğilimini ifade eder. Yani, bireyin yapabileceği tüm kapasitelere sahip olmasıdır. Maslow, insanların doğuştan kendilerini gerçekleştirme güdüsüne sahip olduğunu ve bu gerçekleştirme kavramını, insanın gizil gücünü kullanması ve geliştirmesi olarak ifade etmektedir. Kendini gerçekleştirme sürecindeki insanlar, kendilerine ve dış dünyaya ilişkin bilgiler edinme, kendilerinde ve çevrelerinde olup bitenleri daha iyi anlayabilme gereksinimi duyarlar. Maslow, kendini gerçekleştirme ve büyüme gereksinimine yönelik yaptığı çalışmalarda, kendini gerçekleştirme sürecine giren insanların, ortalama insanlardan daha farklı özellikler taşıdıklarını ifade etmektedir. Bu insanlar, psikolojik açıdan sağlıklıdır (Sungur ve Yüksek,2009:191).

Maslow, kendini gerçekleştirme ve büyüme gereksinmesine yönelik yaptığı çalışmalarda, kendini gerçekleştirme sürecine giren insanların, ortalama insanlardan daha farklı özellikler taşıdıklarını ifade etmektedir. Bu insanlar psikolojik açıdan sağlıklıdır. Psikolojik açıdan sağlıklı olmanın ne anlama geldiğinin tam ve kesin bir tanımı yoktur. Ancak, psikolojik sağlığın ne olduğunu bir parça somutlaştırabilmek için, Maslow'un kendini gerçekleştiren insanların özelliklerine ilişkin belirlediği nitelikler aşağıda kısaca özetlenmiştir

1. Kendilerini, başkalarını ve doğayı olduğu gibi kabul ederler
2. Gerçeği olduğu gibi algılayıp, içinde buldukları ortama kolay uyum sağlarlar.
3. Daha derin kişilerarası ilişkiler kurabilirler.
4. Yaşamdan gerçekten doyum alırlar.
5. Özerk bir yapıları vardır, çevrelerinden bağımsızdırlar.
6. Yaratıcıdırlar. Kendilerine güvenleri tam olduğu için, hemen her konuda, başkalarından bağımsız düşünüp üretebilirler.
7. Sıklıkla doruk yaşantılar geçirebilirler.
8. Demokratik bir kişilik yapısına sahiptirler.
9. Kendiliğinden, doğal davranırlar. Yapmacık davranışlara bürünmek gereğini hissetmezler, içlerinden geldiği gibi doğal ve saydamdırlar.
10. Kendileri dışında sorunlarla da ilgilenirler.
11. Amaçlar ve araçlar arasındaki uygun ayrımları yapabilirler.
12. Yalnız kalabilme gücüne sahiptirler. Zaman zaman tek başına kalmaktan hoşlanırlar. Kendi kendilerine yetebilen insanlardır.

13. İnsanlarla birlikte olmaktan hoşlanırlar, ancak toplumsal kalıplara karşı çıkarlar.
14. Düşmanca olmayan bir mizah anlayışına sahiptirler.
(Erden ve Akman, 2005:105-106).

7. SONUÇ

Bir ülkenin belki de sahip olabileceği en önemli zenginlik kaynağı beşeri sermaye yani iyi yetişmiş, donanımlı ve ahlaklı insan unsurudur. Bu zenginlik kaynağının temel unsuru olan çocukların ve gençlerin yani yeni nesillerin kişilik gelişimlerini başta aile olmak üzere sağlıklı ortamlarda geçirmeleri son derece önemli bir husustur. Bu çerçevede başta aile olmak üzere yetişkinlere yeni nesillerin yetişmesi konusunda çok önemli görevler düşmektedir.

İnsan yaşamında, anne karnından başlayıp ölüme kadar devam eden bir iletişim süreci vardır. Çağımızın en önemli gereksinimlerinden olan iletişim becerisi, bireyin çocukluk yıllarından başlayarak kişiliğinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar iletişim kurma yöntemlerinin, bireyin hayatında ne kadar önemli olduğunu ve kişilik gelişimi üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini göz önüne sermektedir. İnsanların iletişim kurarken sahip oldukları psiko-sosyal özellikler ve empatik beceri düzeyleri iletişimin kalitesini etkilemektedir (Küçükkaragöz vd.2011:89).

Kişilik gelişimi çocukluk döneminde şekillenmeye başlayan önemli bir süreçtir. Çocuklar kendilerine örnek olacak yetişkinlere ihtiyaç duymaktadırlar. Başta anne ve baba olmak üzere yetişkinler çocuklara ilişkiler yoluyla ahlakî ve dinî esasları öğretmek ve onların iyi ve erdemli bir insan olarak yetişmeleri hususunda titizlikle hareket etmek durumundadırlar.

Ergenlik dönemi de kişiliğin gelişimi ve şekillenmesinde önemli bir süreçtir ve ergenler yetişkinliğe hazırlanmak için anne babanın yanı sıra aile dışından modellere de ihtiyaç duymaktadırlar.

Kişilik ve ruh sağlığı yerinde olan yetişkin bireyler hayat tecrübelerini başkalarıyla, özellikle genç kuşaklarla paylaşmalı ve onlara rol model oluşturmalarıdır. Geçmişte ve gelecekteki ümit ve ümitsizlikleri hayat tecrübesi ile dengelemek önemlidir. Yaşlıların hayat tecrübelerini genç kuşaklarla paylaşması ve onların ahlaklı ve erdemli bir birey olarak yetişmelerine ve kişiliklerinin gelişimine katkıda bulunmaları bir toplumun geleceği için hayati önem arz eden bir konudur. Şüphesiz ki gelecek yeni nesillerini iyi yetiştirebilen toplumların olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aktu, Y. (2016). “Levinson’un Kuramında İlk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 2016;8(2):162-177 doi:10.18863/pgy.12690
- Arslan, E. & Arı, R. (2008). Erikson’un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe’ye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 3-60 B
- Atak, Hasan.(2011). “Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 2011; 3(1):163-213 © 2011, eISSN:1309-0674 pISSN:1309-0658
- Bayrakçı, M.(2007).“Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması”,Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi ,Cilt. 14 ,pp. 198 - 210
- BİLGİN, A.(2001). “Kadınların Varolma Yolları”*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt: XIV, Sayı: 1,
- Demiriz, Serap ve Dinçer, Çağlayan.(2000). “Okul öncesi Dönem Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin Annelerinin Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre İncelenmesi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19 : 58-65
- Erden, Münire ve Akman, Yasemin.(2005). “Gelişim ve Öğrenme” Arkadaş Yayıncılık, Ankara.

Yasemin ERİŞ – F. Ebru İKİZ.(2013) “Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Ve Kişisel Değişkenlerin Etkileri” TurkishStudies - International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic Volume 8/6 Spring 2013, p. 179-193, ANKARA-TURKEY

Gündüz Kalan, Özlem.(2011).“Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: ‘Kinder’ Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme”İletişim Fakültesi Dergisi.

Günindi, Yunus, (2011). “Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi” Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,Cilt 12,Sayı 1, Nisan 2011,Sayfa 133-144

Gürses, İbrahim ve Kılavuz, M.Akif.(2011) “ Erikson’unPsiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi” , Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 20, Sayı: 2, 2011 s. 153-166

Küçükkaragöz, Hadiye, Akay, Yasin, Canbulat, Tuncay.(2011) “Bir Grup İlköğretim Öğrencisinin Bazı Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Empatik Beceri Düzeyleri” Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/2, 88-100

Başlık: Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme
Yazar(lar):ÖZ,FatmaCilt: 10 Sayı: 2 DOI: 10.1501/Kriz_0000000185 Yayın Tarihi: 2002

Özbay, Yaşar ve Şahin, Mustafa.(2000). “Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği (Esatö): Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 19 : 104-113

Özen,Yener ve Gülaçtı, Fikret.(2010) “Benlik-Kavramı Ve Benliğin Gelişimi Bilen Benliğe Gereksinim Var mı?” Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 12-2

Özdemir, Osman vd. (2012). “Kişilik Gelişimi”. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-CurrentApproaches in Psychiatry” 4(4):566-589

Özdemir Yaylacı, Gaye.(2007). “İlköğretim Düzeyinde Kariyer Eğitimi ve Danışmanlığı” bilig Kış / 2007 sayı 40: 119-140

Ö.Ö:Çaydere, E.,Demirkaya.(2007). “Müziğin Bireysel İşlevlerinin Kişilik Gelişimindeki Rolü” Uluslar Arası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Ankara,

Özyürek, Arzu ve Tezel Şahin, Fatma.(2005).“5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi” GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2 (2005) 19-34

Sungur, Pınar ve Yüksek, Selami.(2009). “Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenlik Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Ve Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin İncelenmesi” Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Cilt 3, Sayı 3,

Taymur, İbrahim ve TürkçaparM.Hakan.(2012). “Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi” Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-CurrentApproaches in Psychiatry” 4(2):154-177
doi:10.5455/cap.20120410

Ulusoy,M.D.,Özcan Demir N., Görgün Baran,A.(2005). “Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi Ve Ergen Problemleri: Ankara ili Örneği” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt 3. Sayı 3.